
METABESEDILNOST V UPORABNEM JEZIKOSLOVJU

Spoštovane bralke, spoštovani bralci!

Dvojna tematska številka revije *Jezik in slovstvo* za letnik 2007 je posvečena problematiki, ki se je v uporabnem jezikoslovju v zadnjih dveh desetletjih močno uveljavila, to je metabesedilnost. Metabesedilo je krovni izraz za tiste dele besedila, ki se nanašajo na besedilo samo ali na odnos med njegovim tvorcem in sprejemnikom. Čeprav je tematika v slovenskem prostoru na prvi pogled morda manj znana, nam pregled zbranih člankov pokaže, da se je v resnici lotevajo mnogi avtorji, ki izhajajo iz različnih teoretičnih izhodišč, uporabljajo različne metodološke pristope in raziskujejo skoraj vse kategorije metabesedilnosti.

Pri oblikovanju posameznih žanrov imata veliko vlogo posameznikovo jezikovno, kulturno in strokovno okolje s svojimi retoričnimi konvencijami, vendar se slednjih pogosto niti ne zavedamo. Raziskave besediloslovnih konvencij, kamor lahko uvrščamo tudi raziskave metabesedilnosti, dajejo dragocene podatke o tem, kakšne so besedilne značilnosti različnih žanrov, in tako pomembno prispevajo k ugotavljanju retoričnih strategij v diskurzu. V času, ki uspešno oblikovanje besedil postavlja v ospredje, je poznavanje takšnih konvencij seveda zelo pomembno.

Poleg zanimivih in inovativnih člankov, ki obravnavajo metabesedilnost v slovenskem jeziku, sta v tematsko številko vključeni tudi dve razpravi priznanih mednarodnih strokovnjakinj, ki se z metabesedilnostjo ukvarjata že več kot desetletje, in sicer obe predvsem z vidika povezave med metabesedilnostjo in znanstvenim jezikom: to sta Anna Mauranen in Světa Čmejková. Njuna prispevka se osredotočata na nekatere kategorije metabesedilnosti v mednarodni angleščini oziroma češčini in slovaščini, s tem pa vsaka po svoje ponujata zanimivo primerjavo s slovenščino.

Tematska številka revije *Jezik in slovstvo* 2007 tako prinaša enajst razprav, ki se z metabesedilnostjo ukvarjajo z različnih zornih kotov. Okvirno bi prispevke lahko razdelili na štiri sklope: pregledne razprave, razprave, ki se navezujejo na govorniki diskurz, razprave, ki obravnavajo problematiko pisnega diskurza, in razprave, ki prinašajo nove poglede na metabesedilnost.

Prvi sklop razprav se ukvarja s teoretičnimi vidiki metabesedilnosti, hkrati pa izpostavlja tudi najbolj problematične točke posameznih teoretičnih pristopov. V uvodnem preglednem prispevku **Agnes Pisanski Peterlin** predstavlja koncept

metabesedilnosti, poskuse teoretične utemeljitve metabesedila, metodološke vidike raziskovanja tega področja in ključne raziskave s poudarkom na slovenskem prostoru. Članek **Mojce Schlamberger Brezar** obravnava teoretične značilnosti metabesedilne kategorije povezovalcev v diskurzu, in sicer z vidika problematike njihove definicije in s skladiščno-oblikovnega stališča, hkrati pa predlaga klasifikacijo povezovalcev in povzame rezultate empirične študije njihove rabe v slovenščini in francoščini.

Drugi sklop prispevkov se osredotoča na vprašanje metabesedilnosti v govorjenem diskurzu, ki je zaradi nadvse kompleksne narave govora zlasti v zadnjem času v ospredju raziskovalnih interesov. Avtorica prve razprave na to temo je **Anna Mauranen**, ki načinja vprašanje rabe diskurzne reflektivnosti oziroma metabesedilnosti v govorjenem znanstvenem diskurzu v angleščini kot sporazumevalnem jeziku v znanosti; teoretične predpostavke pa preizkusi na korpusu mednarodne angleščine, ELFA, in korpusu angleščine rojenih govorcev, MICASE. Mednarodno angleščino, ki je danes neke vrste znanstvena *lingua franca*, nam predstavi kot povsem legitimno različico angleščine, ki jo je vredno raziskovati. Članek **Darinke Verdonik** izpostavlja nov vidik metabesedilnosti, to je njeno vlogo pri upravljanju pogovora. Avtorica na podlagi analize korpusa govorjenih besedil identificira diskurzna sredstva, ki govorcem služijo pri upravljanju pogovora, in sicer na treh ravneh: upravljanje tem pogovora, upravljanje menjave vlog in upravljanje tvorjenja izjav. Sklop zaključuje prispevek **Mojce Smolej**, ki se ukvarja z eliptičnimi strukturami v spontanem govoru z vidika njihovih komunikacijskih oziroma metabesedilnih vlog. Na podlagi analize korpusa avtentičnih pogovorov izlušči glavne metabesedilne vloge eliptičnih struktur. Naslednja razprava **Urške Vogrinc Javoršek** povezuje tematiko metabesedilnosti v govorjenem in pisnem jeziku, saj načinja kompleksno in razmeroma redko obravnavano temo metabesedilnosti v podnaslovnem prevajanju. Teoretične okvire podkrepi s kratko analizo podnaslovnih prevodov dveh metabesedilnih elementov.

Z metabesedilnostjo v pisnih besedilih se ukvarjajo še trije prispevki, ki sestavljajo tretji tematski sklop. V prvem prispevku **Světa Čmejrková** obravnava problematiko izražanja avtorjeve navzočnosti skozi metabesedilo v češkem in slovaškem znanstvenem diskurzu. Osredotoča se na rabo prve osebe ednine in množine, ki jo razčlenjuje z vidikov etničnega okvira, retoričnih konvencij in funkcije, kot ilustracijo pa uporablja gradivo iz jezikoslovnih znanstvenih člankov. Članek **Vesne Mikolič** predstavlja tipologijo turističnih besedilnih zvrsti, oblikovano pri nastajanju besedilnega korpusa turističnih besedil. Avtorica se posebej osredotoča na turističnooglaševalska besedila in jezikovne (metabesedilne) elemente, skozi katere se uresničuje njihova usmerjevalna vloga. Prispevek **Vojka Gorjanca in Špele Vintar** predstavi korpusno raziskavo rabe označevalcev medleksemskih razmerij, za katere avtorja na podlagi izračuna relativne pogostnosti pokažeta, da so izrazito značilni za strokovna besedila. Skozi analizo treh podvrst označevalcev medleksemskih razmerij ugotovljata, kako uspešen je uporabljeni postopek pri zajemanju pomensko povezanih leksikalnih enot iz besedilnega korpusa.

Zadnji sklop vključuje dve razpravi, ki prinašata povsem nove poglede na metabesedilnost in s tem postavljata izzive za prihodnje raziskave na tem področju.

Urška Sešek na podlagi rezultatov pilotne študije nastanka besedila raziskuje rabo metabesedila v samem procesu pisanja. Rezultati nakazujejo, da bi razlike v rabi metabesedilnih elementov morda lahko povezovali z različnimi pristopi k procesu pisanja. Z obratnega zornega kota, torej z vidika recepcije besedila, pa se problematike loteva **Urška Jarnovič**. S testiranjem bralnega razumevanja raziskuje vpliv metabesedilnosti na razumljivost besedil.

Že od svojih začetkov temelji jezikoslovna obravnava metabesedilnosti na analizah konkretnih besedil, v novejšem času pa tudi specializiranih besedilnih korpusov v elektronski obliki. Tudi razprave, ki jih prinaša ta tematska številka, so zasnovane na podlagi raziskav resnične rabe jezika v avtentičnih besedilih. Prav zato njihove ugotovitve predstavljajo dobro osnovo za nadaljnjo teoretično obravnavo te tematike, hkrati pa tudi izhodišče za praktično uporabo na zelo različnih področjih, od načrtovanja pouka pisanja, materinščine, tujega jezika, do lektoriranja, prevajanja in celo strojnega simultanege prevajanja.

Želim vam prijetno branje!

Agnes Pisanski Peterlin

urednica tematske številke *Metabesedilo v uporabnem jezikoslovju*